

II. Az avarok korszaka.

Baján és hódításai. — Az avarok sajátságai, erkölcsaik, szokásaik, viseletök, vallásuk. — A khán telepítései és gyarmatai. — A keleti császár Bajánt megveri s székhelyét fenyegeti. — E vidékre a byzanczi csapatok máskor is betörték. — Az avarok további harczi és rabló kalandozásai. — A szlávok támadása és a bolgárok elvonulása. — Heraklitos császár telepítései. — Az avarok nemzetölő bűnei, idegenkedésök a keresztyénségtől. — Az avar sánczok, ezek terve, szerkezete, rendeltetése, száma és elhelyezése. — A királyi lakhely a Tisza mellett volt, még pedig városunk határában. — Nagy Károly az avarok ellen háborút indít. Betör ezek országába s győzelmei. — Az avarok tönkre veretése s székhelyük feldulatása. — Még egyszer feltámadnak, de teljesen leveretnek s országostul végkép eltöröltetnek. — Hazájukat szláv és bolgár rabló csapatok nyomorgatják s foglalják el. — Nevök is elvész.

Alboin népével és a szép Rosimundával, mindjárt a gepidák tönkre verése után Itáliába költözött s ott alapított új hazát. Általában | 568 a kelet-római császárságra is rossz idő fordult. Baján, az avarok khánja, ugyanis Sirmiumot, a birodalom nyugoti bástyáját s idők multán egész Pannóniát fegyverrel foglalta el¹ s ezen felül II.

¹ Jornandes, De reb. Getic. V.

Justinust és utódát, Tiberius császárt évi (80 ezer drb. arany) adófizetésre is szorította. Ily módon Baján, ki a harczolásban ép' oly vakmerő és eszes, a politikában ép' oly ravasz és mélyre látó, a hódításban és az arany szomjban ép' oly telhetetlen volt, mint Átilla, csakhamar innét, a Tisza vidékéről osztotta parancsait nagy birodalma népeinek s itt beékelve magát a kelet-római császárság testébe, szolgáljává és adófizetőivé tette a szlávokat, alattvalóivá a kegyetlen bolgárokat s országa határait az Odera torkolatától a Fekete tengerig kiterjeszté, úgy hogy ez a második Hunnia semmi tekintetben sem állott hátrább az elsőnél.

Az avarok mint a tölök fenmaradt néhány szó (khagen, tudun, jugur, Bajan, bokolabra) igazolja, török eredetűek,¹ — nagy, erős természetű, kevély, kegyetlen, ragadozó természetű nép. Nomád létükre is szerették a drága és czifra öltözetet és butorokat, arany és ezüst edényeket, — mint a hunok, ők is a több-nejűségnek és szabad szerelemnek voltak követői s ebben alig ismertek határt. Mikor valami szláv faluba törtek, a férfiakat elűzván, a házzal együtt az asszony népséget is birtokukba vették, de ugyanazon nőket terhes kocsijaik eleibe is fogták. Részle-

¹ Gr. Kuun G. Cod. Cumanicus. előszó LXII. lap. Hunfalvi (Magy. o. ethnogr. 398.) hajlandó az ugor családhoz számítani őket.

gesek, ravaszok voltak, de olykor az adott szóhoz ragaszkodtak s még ellenségeik iránt is jószívűek. Viseletöket Procopius így rajzolja: „Különczködők, üstöküket felkötve hordják, állukon és egyebütt nem nyiratkoznak, szakállukat hosszai megeresztik, fejökről [a haját halántékuknál levágják, hajukat egyebütt a nyakszirtig megnövesztik s lecsüngve hordják, mint a masszageták, miért is e viseletet hunnak nevezték. Czifra s főbbjeik fényes ruházatban járnak, melyeket rablásból szerzenek elő. Ruháik ujjai a kézfejeknél szűkek, innét pedig a vállakig csudálatosan bővek“.¹ Vallásukról Theophylactos így ír: „Nagy dőren a tüzet imádják, a levegőt és vizet tisztelik, a földnek dics-énekeket zengenek és annyira bálványozzák, hogy istennek tartják, kitől az egész mindenség származik. Annak lovakat, ökröket és juhokat áldoznak. Papjaik is vannak, kiknek jós tehetséget tulajdonítanak.“²

A harcok miatt megfogyatkozván, a nagy khán azzal segített a bajon, hogy Ázsiában visszamaradt fajrokonaikhoz, a tauriskok, koczagerek és zabenderek népéhez követséget indított s őket az új hazába hívta és letelepítette. Így 590 t. megerősödvé megrakta a kelet-római császárság Balkán félszigeti s Adria melléki tartományait saját alattvalóival, szláv, bolgár és kutrigur gyarmatokkal, melyeket, mint szintén az ezek által el-

¹ Anecdote, VII.

² Historia, I. 7. 8.

követett rablásokat és dúlásokat a császár, gyönge sége érzetében, túrni kényszerült.

De Mauritius császárban erélyes és vitéz államfőt nyervén a keleti birodalom, ez derék vezére, Priskos, közreműködésével az avarokat rakoncátlanokodásaikért véresen meglakoltatta. Mikor t. i. Baján ismét a Duna déli partján levő tartományoknak esett, a megerősített városokat lerombolta s szokása szerint pusztított és rabolt: a császári csapatok csakhamar útját szegték s Nikapo- 587 lislánál keményen megverték. Öt év múlva, mialatt mindkét fél erősen készült a mérkőzésre, Baján újra betört a szerencsétlen dunai tartományokba, de Priskos ismét visszaűzte, sőt lábát a Duna északi partján is megvetve, a barbárt Kubin és Pancsova közt iszonyú harcban megverte s csapatait az avarok üldözése végett a Tiszán átküldve, Baján székvárosát is elfoglalással fenyegette.² Nem első eset volt ez, hogy e hosszú háború alatt a császári csapatok az avarok földére betörték. Bibor-

40. sz.
Mauritius császár.¹

¹ A h.-m.-vásárhelyi régiségtár egykorú érméről rajzolva.

² Theofilaktos, *Historiarum libr. VIII. 2. 3.* (*Corpus histor. Byzantinae. Velenceze 1729. III. 275—279.*) Kivonatban Thierrynél i. m. II. 197—232. V. ö. Severinus, *Pannonia, 326—327.* Gibbon (i. német ford.) VIII. 356—346. Hilferding, ford. Kis Simon. *A szerbek és bolgárok története. 11—13.*

ban született Konstantin császár is beszél el egy hadi kalandot, hogy t. i. a dalmáciai lovas sereg, mely a Duna folyó mentén az | 580 t. avarok ellen őrseget képezett, egy ízben átkelve a Dunán az avaroknak csak nejeit és gyermekeit találta elő, minthogy a férfiak és legények hadi kirándulásban távol voltak. Összefogdosván tehát a védteleneket, magokkal foglyokul hurczolták fővárosukba, Salonába. Hogy pedig itt az a vidék értendő, melyhez határunk is tartozik, kitűnik abból, hogy a császári szerző azt írja a területről: „Ott ma a turkok — magyarok — laknak“, hol a „Timese, Tute, Moresa, Creso és Titza“ folyók folynak.¹

A kevély khán megtörve és teljesen megálázva csakhamar meghalt, majdnem egy | 602 időben Mauritius császárral, kit föllázadt alattvalói öltek meg.

Ennek utóda, Fókás, megküldötte az avaroknak bőkezűen az évi adótszaj ajándékokat, úgy hogy ezek ez oldalról nyugodtan hagyatva, veszteségeikből lassanként fölocsúdtak, de egyszersmind óvakodtak legalább egy ideig megsérteni a császárt s rabló kalandozásaikkal ezentúl a tőlük északra és nyugotra eső népeket zaklatták, bár egykori elköltözött szövetségeseikről, a longobárdokról sem feledkeztek meg, a mennyiben majd mint barátok, majd mint ellenségek ellátogattak

¹ Constant. Porphyrog. De administrando imperio. XXIX., XXX. (A megnevezett folyók a Temes, . . . Maros, Körös és Tisza).

Itáliába s annak városait földulták. Azonban idővel új nemzedék állott elő közöttük, mely nem félt többé kardját a rómaiakéval összemérni. sőt a példátlanul gazdag zsákmány kilátásától kecsegtetve, különböző időkben háromszor nyomult előre, egyenesen Konstantinápoly elfoglalása végett, de annak falai alól mindannyiszor véres fővel veretett vissza. Az utolsó nagy kudarcot Heraklius császár idejében vallották az 626 avarok a császári székváros alatt. A csapás nem jött magában, mert néhány évvel ezután ellenök kegyetlenkedéseik miatt a karinthiai szlávok is felázadtak s rajtok győzelmet arattak. A pannóniai bolgárok hasonló okból fölkerekedvén, megszőktek lakóhelyökről s Bajorországba nyomultak, bár ott lemészároltattak. Az avaroktól keletre lakó bolgárság pedig Heraklitos császárral lépett szövetségre, ki a népeire oly sok pusztulást hozó avarokat azzal tette ártalmatlanokká, hogy a maga és az avarok birodalma közé erőteljes idegen népeket u. m. szerbeket, vendeket, horvátokat és bolgárokat hívott, kik a rokon szlávok és szlovenek későbbi telepei által is erősödvé, mint élőfal övezték és zárták el a garázda népet a császár tartományaitól. E politika az avarok lassú elkorhadását idézte elő. Ez a nép a háborún kívül, mely harcziás erejét és tekintélyét eddig táplálta s egyszersmind az örökös zsákmányolás által a lét fentartás eszközeit szolgáltatta, más foglalkozást űzni nem akarván, egyszerre arra lett utalva, hogy a maga hibái és bűnei, mint benső férgék

által emésztessek s a tétlenség miatt a végenyészet felé sodortassék. A tudományt, sőt az írást hírből sem ismerte.¹ Nemzeti — hun — viseletének (rövid dolmány és gatyja) elhagyása s a pannóniai hosszú uszályos ruhákkal való felcserélése, a selyem, gyöngyök, elefántcsont s drága fűszerek és illatok mód nélkül való kedvelése; általában az „otromba fényűzés“ a fésületlen piszkos hosszú haj² mellett, a szertelen borivásba való elmerülés, durva vallási babonák, nevetséges dölyfösség, iszonyú kegyetlenség, gyakori belviszályok: külön külön mutatták az erkölcsi hanyatlást s az államfentartó erő megfogyatkozását. A keresztyén államok mit sem tettek, hogy a keresztyén hitre térítés által új erőt öntsenek e népbe, sőt ellenkezőleg politikai számításból óhajtották, hogy továbbra is pogányok maradjanak s az őket környező népek közti ellentét ez által is tápláltassék. A wormsi püspök ugyan egy csomó pappal közéjük jött s közülök sokat meg is keresztelt: de ők maradtak ez után is, a kik azelőtt voltak s ha szerét ejthették, Itáliába és Bajorországba be-be rontottak s iszonyú dulást és kegyetlenkedést követtek el. Így törölték el a föld színéről Lorch városát a Felső-Dunánál — ennek székes-templomát és egyházi épületeit, lakóházait annyira lerombolván, hogy az egész városnak nyoma sem maradt többé.

¹ Procopius, Goth. Hist. IV. könyv. 465. lap.

² Excerpta ex Agathae Hist. ad Gothos pertin. I. könyv 532. lap (Hugo Grot. féle kiadás).

Ily népnek szüksége volt azokra az erődít-
ményekre, melyek mögé ragadmányait lerakja
s biztonságba helyezze, s hazáját a méltó bosszú-
állástól megoltalmazhassa. E célra az ú. n. ring-ek
vagyis körsánczok szolgáltak.¹ Ezek szerkezetét,
egy szemtanu vén katona elbeszélése után, Ad-
albert szent-galleni szerzetes ekkép írja le: „A
hunok földét, kiket avaroknak is hívnak, kilencz
körsáncz övezi, melyeket a németek Haga-nak
— „sövény“ — neveznek. Ezeket tölgy, bikk
vagy fenyő czölöpökkel úgy készítették, hogy
húsz láb távolságban két egyenközü sorban, ugyan-
oly magas czölöpöket ástak le s ezek közét vagy
termés kővel, vagy kemény agyaggal töltötték
ki, az építmény külsejét pedig összeillő hantokkal
befedték s beültették bokrokkal, melyek nyelés
vagy elnyulás által, a mint látjuk is, sűrű haj-
tásokat és lombokat hoznak. Az első kör-sáncz

¹ A történet-írók ezekről eleitől fogva meglehetősen
zavaros és képtelen dolgokat beszélnek, mi részben elég
legyen az 1751-dik évben Pozsonyban megjelent „Tabella
Hunniae occidentalis Abaricae per Pannoniam atque
Daciam“ című munkára s az ennek nyomán elindult
Szászki-Tomka (Introductio in geographiam Hungariae
antiqui et medii aevi Posonnii 1781.), Severinus és újabban
Hornyik (Kecskemét tört. I. 69.) műveire utalnunk. E zavar-
ból a különben kedvelt, világossággal és teljes hitelesség-
gel rajzoló Thierry művébe is ment át egy-és-más, mely
fölött ő bájos könnyedséggel átsiklik, holott Engel (Gesch.
des Ung. Reichs I. 260) magyarázatai nyomán s az egy-
koru szász annalista leírásának megfigyelésével a dolog
elég tisztán állhat előttünk.

a másodiktól 20 német mérföldnyire esett s így a harmadik és a kilencededik is, habár a kör-sánczok egyike sokkal kisebb terjedelmű volt a másikinál. E sánczokon belül a falvakat és tanyákat úgy helyezték el, hogy egyik helyről a másikra az emberi kiáltást meg lehetett hallani. Ez építményekkel szemben pedig megvívhatatlan falak közt keskeny kapukat készítettek, melyeken át rablás végett a kívül és belől lakók egyaránt közlekedni szoktak. Egyik kör-sáncztól a másikig körös-körül úgy rendezték el a községeket és lakásokat, hogy egymást bármi esemény felől kürt szóval egész érthetően tudósíthatták. Ez erődítmények közé hordták rakásra az avarok kétszáz sőt több éven át rablott kincseiket.¹

Mellőzzük az újabb írók szétágazó és merő föltevéseken alapuló fejtegetéseit e sánczok elhelyezéséről és számáról, hanem a nev. régi szerzetes nyomán még csupán azt említjük meg, hogy Avaria belsejében volt a legnagyobb ring, melyet a longobardok és frankok „tábor“-nak is hívtak, hol az avar királyok lakása és kincstára volt. „Nem messze esett ez a Tiszától — írja Thierry — azon a helyen, hol a hiedelem szerint Átilla palotája emelkedett“, míg a többi kör-sánczok az avar törzs főnökök vagy alvezérek székhelyeiül szolgálhattak. Gyárfás az ezer évvel később élt Timon és Pető Gergely tanuságára támaszkodva, az avar királyi szék-

¹ Monachus St. Galli, Vita Caroli Magni II. 2.

várost is Jászberénybe helyezi, s a két magyar haza minden nagyobb árkát és sánczát ez állítás támogatására hozza fel, kivéve a városunk határában fekvő nagy kör-sánczokat, melyekről a különben roppant ismeretekkel rendelkező szerzőnek nem volt tudomása, bár az is igaz, hogy ezek nem lettek volna alkalmas bizonyságok Jászberény mellett.

Hogy vidékünkön avarok laktak, annak Anonymus Ravennatis — egykorú földrajz író — a leghitelesebb tanuja, ki világosan írja, hogy „azon igen téres országokban, melyek első és második Dacia-nak és Gepidia-nak is neveztetnek, most a hunok, kik egyszersmind *avarok* is, | VII. sz. laknak“, s miután annak régi városai közül 16-ot névszerint elősorol, azt is mondja, hogy azon országnak „nagy számú folyói közt“ különösen említésre méltók a „Tisia“ (Tisza), „Marisia“ (Maros) és „Gresia“ (Körös) stb.¹ Az itteni avarokról tesznek bizonysgot a szomszédos kunágotai avar kori gazdag arany leletek,² a nagy-szentmihályi páratlan arany kincsek³ és a békésmegyei nemeskerekii (Berény és Tarcsa közt) kiásott, kelet-római arany pénzek.⁴ De különösen | 610—640. bizonysg a városunk határában levő szőlősi

¹ Anonym. Rav. Cosmographia, Pinder és Parthey kiad. IV. 14.

² Osztr. Magy. Monarchia, Magy. orsz. II. 156—158.

³ Ezek ismertetése Hampeltől, Arch. Ért. 1884. IV. A csészén levő két uralkodót gepidának véleményezi.

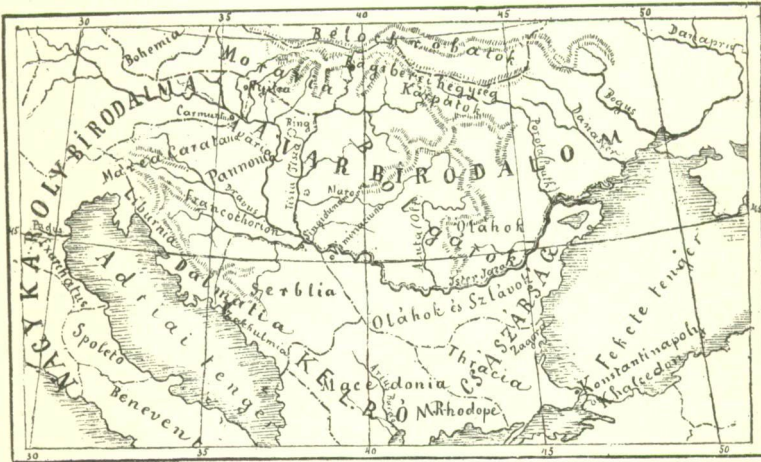
⁴ Haan, Békésm. I. 12.

sáncz, mely egy avar ring maradványának minden tekintetben beillik, melyről fentebb Átilla korában tüzetesen szólottunk, hátrább pedig Szőlős alatt ismételve szólani fogunk. Ezt tekinthetjük a *tábor* helyének, hol az avar királyok századokon keresztül székeltek, mely jóformán közepére esett széles birodalmuknak.

Az alatt, míg az avarok földvéraikban zsákmányaikat rakásra halmozták s hol Itáliát, hol a bajor földet rettegették rablásaikkal és pusztításaikkal, Európa nyugoti részében egy hatalmas uralkodó lépett fel, ki a frank birodalom nagyságát tetőpontra emelte. Ez uralkodó Nagy Károly volt, ki több kitűnő ősei után 768-ban vette erőteljes és bölcs kezeibe a hatalmat s akkora birodalmat szerzett, minővel egykor csupán a régi római császárság dicsekedhetett. Az avarok is e hatalmas uralkodó szomszédságába jutottak, mert Károly a bajorokat, kik Hunniával közvetlenül határosak voltak, szintén alattvalóivá tette, másfelől pedig Felső-Itáliát is meghódította, mely utóbbiakat longobárd királyság név alatt fiának adta át.

Károlynak zokon esett, hogy az avarok a birodalmához tartozó részekben oly gonosz módon rakonczátlankodtak, s még inkább az, hogy az ellene összeesküvést szító s Iréne kelet római császárral szövetekezett Thassilo bajor herczeggel együtt tartottak s mikor a herczeg trónjától meg-

fosztatott s zárdába csukatott, teljes béke idején, három sereggel Itáliába és Bajorországba rontottak. Jól felkészült hadakat küld tehát ellenök | 788 s őket mindkét országból diadalmasan kiveri. Majd ezzel meg nem elégedve, elhatározza, hogy „azt a türhetetlen gonoszságot, melynek az avarok a frank nép és Isten országa ellen bizonyosságát adták“ példás büntetéssel meg fogja fenyeíteni, s

41. sz. A dunai tartományok Nagy Károly császár idejében.

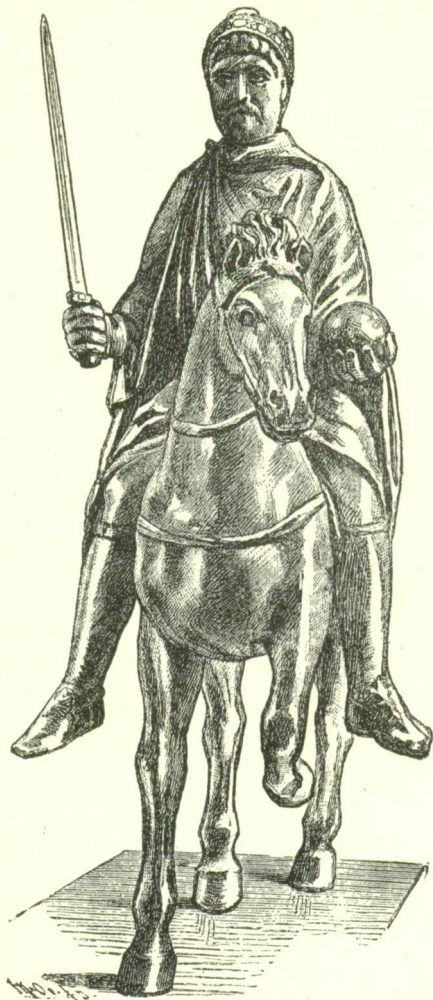
tervének a birodalmi országgyűlést is megnyerve, egész Európa figyelmétől és érdekeltségétől kisérvé és támogatva, nagy készüléteket tesz a keresztyénség és polgárisodás eme megátalkodott ellenségeinek tönkre verésére. Majdnem két évi előkészület után, miközben magát hadi szerekkel, élelemmel, hajókkal és lovakkal bőségesen ellátta, megindította a hadjáratot akképen, hogy hadait a Duna mentén, jobb és balparton

párhuzamosan, két nagy seregben rendelte előre, kísértetve egy a Dunán lefelé tartó hajóhadtól, melynek az élelmezés és a seregek közti összeköttetés fentartása volt fő feladata. Egyidejűleg pedig fia, Pipin, Itáliából kiindulva a Pó folyam mellől tört az ellenség országába. | 791.

Az avarok mindenről idejében értesülve, miután béke-követség által hiába kísérelték meg kengesztelni Károly haragját, nem várták készületlenül az országukra tóduló vést, hanem az utóbbi idők harcias kalandjai által újra meg-edződve, elszántan néztek elébe a frank király csapatainak. Ezek Vindobona (Bécs) táján a Comagenus hegyen (Chunberg) s a Duna átellenes oldalán találtak az első avar sánczokra, melyeket csak kétszeri ostrom után tudtak elfoglalni. Még erősebb ellenállásra bukkant a hajóhad a csallóközi nagy földváránál, de három napi vérontás után ennek is ura lett. Károly hadserege ekkor az avarokat a Rábán túl űzte s erődítvényeiket és lakásaikat felforgatva, Győrnél állapotott meg. Ez alatt Pipin itáliai csapataival Alsó-Pannoniába nyomult s a meglepett avarokat nyílt ütközetben megvervén, azoknak a Száva és Dráva közt levő nagy földvárát iszonyú mészárlás után megvívta. Károly ekkor a beállott ősz s a táborában föllépett ló dög miatt a hadjáratnak végét szakítá, s Pannóniából Regensburgba vezette vissza seregét, hol ez a telet töltötte. | 796.

Néhány év mulva azonban ismét elküldte bosszúálló csapatait az avar birodalom ellen,

ugyan olyan kombinált terv szerint, mint első ízben, azzal a különbséggel, hogy a Duna északi

42. sz. Nagy Károly császár.

partján előnyomuló főhadtest élén most Pipin király állott, kinek utasítása volt egyenesen az

avarok királyi székhelye ellen nyomulni s az ellenség e fő erősségét birtokába keríteni. A fiatal király, az egykorú tudósítás szerint, „a hunokat (avarokat) a Tisza folyón túl kergetve s azok várait, melyeket ők ring-eknek a longobárdok pedig campus-oknak híttak, teljesen lerombolva, s a hunok csaknem minden gazdagságát magához ragadva, tért meg atyjához“,¹ mely alkalommal „az arany, ezüst kincsek, drága kövek, arannyal áttört selyem- és bársonyszövetek, a palotákból és templomokból rabolt drága edények“ halmazával együtt magát az elfogott khánt, Tudunt, is szekérre rakatva Károlyhoz vitte, ki a kincseket a hűbéres fejedelmek, a pápa és a templomok közt osztotta szét. Tudun és a kíséretében elhurczolt avar fő urak hűség esküt tettek Károlynak s fölvtették a keresztséget is, de ezzel csak annyit értek el, hogy épségben haza bocsáttattak, az avar birodalom fele azonban, a két Pannónia s a Duna északi partja a Vág folyóig, a frank birodalomba kebeleztetett be, egyszersmind a Duna partjai német és szláv telepítvényekkel rakattak meg.

Ezen felbőszülve az avarok, megszegték adott esküjüket, Tudun khán is újra pogány lett s ismét fegyvert ragadva Bajorországba törtek, ott nagy kegyetlenkedést követtek el s a tartomány kormányzóját, Károly sógorát is megölték. A | 799 frank király ekkor ismét hadat küldött ellenök s

¹ Eginhart, Vita Caroli Magni XXVII.

nem is hagyott föl addig a táborozással, míg az avarok hatalmát végkép' meg nem törte. „Hogy hány ütközetet vívtak e háborúban, mely nyolcz évig tartott — így ír Eginhart a nagy király életírója¹ — mennyi vért ontottak, bizonyosága a teljesen megnéptelenült Pannónia és az a hely, hol a khagán királyi laka állott, mely annyira elpusztított, hogy nyoma sincs annak, hogy ott valaha emberek laktak. E háborúban a hunok (avarok) egész nemzetsége elveszett, minden dicsőségek oda lett, minden pénzök és minden kincsök, melyet hosszú időn keresztül raboltak, zsákmányul esett. Ember emlékezet óta nem volt háború, melyben a frankok jobban meggazdagodtak volna. . . . A khagánok palotájában annyi ezüstöt és aranyat találtak s a harcmezőkön oly gazdag zsákmányra tettek szert, hogy igazán mondhatjuk, hogy a frankok visszavették a hunoktól mindazt, mit ezek a világ többi részeiből igazságtalanul elraboltak.“² | 803.

Az avarok hazája e szörnyű lakoltatás után, a körülök lakó népek zsákmánya lőn. Károly császár ugyan formailag a Duna balpartját a görök császárnak engedte át,³ de tényleg „a ven-

¹ Eginhart, Vita Caroli Magni XIII.

² Thierry: Atilla, ford. Szabó Károly II. 350—378. Constantinus Porphyrog. De admin. imper. XXIX. XXX. Severinus, Hungaria veteris monumentis illustrata (az egykorú írók adatai szó szerint) 330—348. Eduard Gibbon, Gesch. der Abnahme und Falles des Röm. Reiches IX. 367—368.

³ Márki Sánd., Száz. 1890. 397. (egykorú forrás után).

dek, szerbek, fehér horvátok, csehek, lengyelek rohantak a konczra a Kárpátok nyugoti szorosain át, mialatt a bolgárok a keleti szorosokon törtek be s jöttek keresztül a Dunán. Az avarok épen azon szomorú állapotra jutottak, a melyre kárhóztatták volt oly sokáig szomszédaikat, különösen a szlávokat, sőt nyomoruságuk még súlyosabb volt, minthogy szolgálai helyzetökben, melyben őket a frankok tartották, úgy szólván csak kötött kézzel védelmezhatték magokat. Hiába helyezték magokat a frank birodalom oltalma alá, hiába fenyegetődött Károly; hogy hadsereget küld Szláviába: semmi sem tartóztathatta fel e fegyelmezetlen nemzeteket, melyeket az oly rég elfojtott boszu- és rablásvág hajtott előre. Minduntalan vérrel fertőzött rabló csapatok rohantak a falvakra, azokat felégették, a lakosokat leöldösték, a nyájakat elhajtották s a földeket elfoglalták. Az avarok nagyobb része ekkor, élén a khánnal, hogy békében élhessen, elszánta magát, hogy a Duna jobb partjára, a frankok állomásai közé költözik át s kegyelemképen kérte Nagy Károlytól, hogy telepítse őket a pannoniai tartományokba; melyek csak imént az ő birtokaik voltak. Egy kisebb rész — valószínűen a jobban védhető | 820 vidékeken, — helyben maradt sajátlagos hazájában a magyar alföldön¹ a mocsarak és a Kárpá-

¹ Jireček szerint (Gesch. der Bulg. 87.) „az avarok uralma tényleg csakis erre terjedt ki“ — a minél csak a Lenhossék állítása — merészebb; mely szerint «ezek (az avarok) 757-től 894-ig uralkodtak, mely évben a ma-

tok völgyeiben védve magát a szláv törzsek támadásai ellen, a mi azonban végre sem sikerült, mert ezek lassanként elárasztották e helyeket is, úgy hogy az avaroknak nyoma vész a népek történetében, a mi annál természetesebb volt, mert a tartós és irgalmatlan öldöklések alatt a székhelylyel együtt az egész ország elnéptelenedett, sőt Pannónia is merőben lakosok nélkül maradt. Egy ideig még az avar és szláv elnevezés ugyanazon népre váltakozva alkalmaztatott, később az avar név teljesen elenyészett az egykorú történetírók nyelv használatában.¹

12. A szlávok és bolgárok korszaka.

A szlávok korábbi története. — Szövetkezések a hunokkal és bolgárokkal. — Életmódjuk. — Népismei adatok. — A bolgárok ismertetése. — Páratlan vadságuk. — Viszonyuk a keleti császárokhöz és az avarokhoz. — Önálló országot alkotnak. — A Duna-Tisza mentét a szlávokkal elegyesen szállják meg.

A szlávok, kiknek törzséhez az antok és venetek is tartoztak, ős idők óta Európa északkeleti részének voltak lakosai. Valószínűen azo-

gyarok által, kik Pannóniát Árpád vezérlete alatt birtokukba vették, megsemmisítették. Az avarok népei a várnok, chunok, tarnok és kozárok voltak» steff. (Szeged-óthalmi ásatások 6.).

¹ Az avar név átváltozására Paulus Diaconusnál is (IV. 21, IV. 29.) láthatunk példákat.